

ACTNOW Fact Sheet 4

NHỮNG ĐẶC ĐIỂM CHÍNH CỦA BỆNH TỰ KỶ: TRUYỀN ĐẠT

Bài của Bác Sĩ Avril Brereton

Tất cả các trẻ em mắc chứng tự kỷ đều bị trục trặc trong khả năng truyền đạt. Đây là một trong những đặc điểm chính bắt buộc phải có trong những đứa trẻ bị bệnh tự kỷ.

Theo phương thức DSM – IV, những khía cạnh truyền đạt yếu kém của người bị bệnh tự kỷ là:

Mức độ suy kém trong khả năng truyền đạt ít ra cũng sẽ được thể hiện qua một trong những khía cạnh sau đây:

1. Chậm phát triển hay hoàn toàn không thể phát triển khả năng nói (các em cũng không cố truyền đạt bằng những hình thức khác chẳng hạn như ra hiệu hay dùng điệu bộ để bù lại sự thiếu sót này);
2. Những em có khả năng nói thì cũng không thể bắt chuyện hay tiếp nối câu chuyện với người khác;
3. Ngôn ngữ có tính cách rập khuôn và lặp đi lặp lại hay ngôn ngữ riêng;
4. Thiếu khả năng biến hóa trò chơi cũng như không có khả năng giả vờ để đóng kịch một cách tự phát hay không biết bắt chước những trò chơi chung với người khác.

(American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Text Revision. Washington, DC, American Psychiatric Association, 2000)

Những vấn đề khó khăn trong khả năng truyền đạt nơi trẻ em mắc chứng tự kỷ được thể hiện qua một số hình thức khác nhau với những hậu quả khác nhau tùy theo loại vấn đề cũng như mức độ nghiêm trọng của vấn đề ấy. Một số trẻ em gặp khó khăn nghiêm trọng trong khả năng truyền đạt không hề nói năng gì hết. Một số em khác thì rất chậm nói hay nói một cách kỳ quặc khiến người khác không hiểu được. Một số ít các em khác có thể nói khá hơn nhưng vẫn không biết phải sử dụng ngôn ngữ như thế nào để nói chuyện với

người khác một cách mạch lạc.

Mới đây, người ta đã chú trọng hơn vào vấn đề liên quan đến hậu quả của khả năng truyền đạt yếu kém đối với hành vi của các em. Điều quan trọng là cha mẹ và các nhà chuyên môn cần phải hiểu các em bị trục trặc như thế nào trong khả năng truyền đạt cũng như phải biết vấn đề đó nghiêm trọng tới mức nào để có thể cùng nhau tìm ra những phương thức truyền đạt với các em, đồng thời biết đâu còn giải thích được những hành vi khác thường có thể có liên quan đến những vấn đề khó khăn trong sự truyền đạt của các em.

TRẺ EM BIẾT NÓI

Một số trẻ em nhỏ tuổi mắc chứng tự kỷ sẽ biết nói những câu thực dụng. Thông thường, các em tập nói chậm hơn mức bình thường và còn tỏ ra chậm hơn nữa và thiếu sự đồng đều trong việc đảc thủ ngôn ngữ thực dụng. Cần phải phân biệt rõ giữa khả năng nói và ngôn ngữ thực dụng, bởi vì một số trẻ em nói được nhưng lại không thể dùng những từ đó để truyền đạt một cách hiệu quả và do đó các em không được xem là có khả năng truyền đạt thực dụng.

Những khó khăn trong ngôn ngữ diễn tả

1. Phải mất rất lâu may ra các em mới có thể nói được và một số từ học được trước đây có thể biến mất sau khi học.
2. Các em có thể bỗng nhiên nói được những đoạn dài hay nói trọn cả câu.
3. Các em có thể nhại lại các từ hay cụm từ qua một số hình thức khác nhau. Chẳng hạn như, các em có thể lặp lại ngay hay chờ cho đến sau này mới lặp lại từ hay cụm từ nào đó được quý vị nói cho chúng nghe trước đó. Có khi các em pha trộn những từ các em nghe được với một số từ riêng của các em để diễn đạt ý muốn của mình.
4. Các em có thể lặp đi lặp lại một từ hay một âm thanh.
5. Các em có thể sử dụng một từ ngoài văn cảnh hay sử dụng từ do các em tự đặt ra để chỉ một đồ vật nào đó.
6. Các em thường đảo lộn các đại từ và bị lẫn lộn khi sử dụng những đại từ ấy.
7. Chất giọng, độ cao thấp và âm điệu khác thường. Giọng nói của các em có thể trở nên nhạt nhẽo, có âm sắc khác thường, quá nhỏ hay quá lớn.

Khó khăn trong khả năng tiếp thu hay không có khả năng hiểu lời người khác

1. Không hiểu rõ lời người khác.
2. Không hiểu một chuỗi các chỉ thị.
3. Không hiểu những câu nói ẩn dụ, chẳng hạn như “shake a leg” (bắt đầu đi).
4. Sử dụng ngôn ngữ theo nghĩa đen và diễn dịch lời người khác nói theo nghĩa đen,

chẳng hạn như “pull your socks up” (gắng sức).

Trẻ em bị bệnh tự kỷ cũng gặp những khó khăn trong việc đối thoại. Các em thường khó có thể chú ý nghe người khác. Khi hai người đối thoại với nhau, người nọ phải biết lắng nghe người kia và thay phiên nhau nói. Đối với trẻ em tự kỷ, đây là một vấn đề khó khăn đặc biệt. Các em có thể biết nhiều câu nói thực dụng nhưng lại không đối thoại với người khác được. Những đứa trẻ như vậy thường nói bừa chứ không phải nói chuyện với quý vị. Bất chuyện và tiếp nối câu chuyện cũng là vấn đề khó khăn. Một số trẻ em này có thể muốn nói về đề tài đặc biệt nào đó nhưng lại không đã động gì đến những đề tài khác, và các em có thể hỏi quý vị tới tấp nhưng dường như không hài lòng với bất cứ câu trả lời nào của quý vị.

TRẺ EM KHÔNG BIẾT NÓI

Một số trẻ em mắc chứng tự kỷ không lãnh hội được ngôn ngữ thực dụng. Cho đến nay, chẳng ai biết tại sao các em lại bị như vậy. Có những người cho rằng lý do là vì trẻ em tự kỷ bị thiệt thòi rất nhiều trong khả năng quan hệ với người khác trong khi đây lại là yếu tố rất quan trọng, đồng thời các em cũng không thể cùng với người khác quan sát hay chú tâm vào sự việc gì. Một số khác cho rằng vì bị tự kỷ, các em đâu có biết con người có tư tưởng và tình cảm trong khi đây lại là những yếu tố có thể gắn liền với sự phát triển khả năng nói ngay từ lúc đầu. Dù vì lý do gì đi chăng nữa, trẻ em không nói năng gì cũng phải có một phương cách nào đó để diễn tả cho người khác biết nhu cầu cũng như sự ước muốn của mình thay vì diễn tả bằng lời nói. Điểm quan trọng ở đây là phải kiểm tra xem trẻ em không biết nói diễn tả nhu cầu của mình như thế nào và làm sao để người khác hiểu được lời diễn tả như vậy.

Sử dụng các hệ thống Tăng Cường khả năng truyền đạt không bằng lời nói

Những cuộc nghiên cứu cho thấy đối với những đứa trẻ mắc chứng tự kỷ không biết sử dụng ngôn ngữ thực dụng khi đã lên khoảng 7 tuổi thì hầu như đa số sẽ tiếp tục gặp khó khăn thật nghiêm trọng khi cần phải diễn tả bằng lời nói. Điểm quan trọng ở đây là những em như thế cần phải có một hệ thống tăng cường khả năng truyền đạt nào đó. Các hệ thống tăng cường khả năng truyền đạt sẽ giúp các em không có khả năng nói có thể truyền đạt cho người khác hiểu. Những hệ thống này được gọi là hệ thống “tăng cường” bởi vì đây là những phương cách giúp các em nâng cao hay gia tăng khả năng truyền đạt của mình. Những hình ảnh hay những đường vẽ đơn giản chẳng hạn như Compic® hay PCS/Boardmaker®, các hệ thống ra hiệu như Makaton cũng như hình ảnh thường được dùng để tăng cường khả năng truyền đạt cho trẻ em bị bệnh tự kỷ.

1. Ra hiệu

Ra hiệu có lẽ là hệ thống thay thế đầu tiên được sử dụng cho trẻ em bị bệnh tự kỷ nhưng không biết nói. Mới đầu, người ta dạy cho người điếc biết sử dụng các hệ thống làm dấu hiệu. Thế nhưng, đây là những hệ thống phức tạp đòi hỏi người học phải dùng tay đánh vần các từ ngữ và sử dụng các khái niệm trừu tượng. Vào đầu thập niên 1980, người ta đã nghĩ ra một hệ thống đơn giản hơn gọi là Makaton để giúp trẻ em bị trì trệ trí tuệ. Hệ thống này có mức độ khó khăn khác nhau, nhưng ít ra nó có những dấu hiệu đơn giản cho trình độ đầu tiên. Đây là những dấu hiệu cụ thể và không đòi hỏi các thao tác đầy khó khăn, tức là không phải dùng tay để đánh vần từ ngữ. Bởi vì một số đồng các dấu hiệu đầu tiên chỉ đòi hỏi người học sử dụng một tay mà thôi. Chẳng hạn như khi diễn tả từ ‘uống’, ta chỉ dùng một bàn tay cong lại giống như hình cái ly rồi đưa lên miệng và giữ ở một độ nghiêng như thể đứa trẻ đang uống nước vậy. Một trong những lợi điểm của hệ

thống này là nó luôn gắn liền với người sử dụng và không đòi hỏi trẻ em phải mang theo thiết bị gì cả. Thiết lập hệ thống như vậy còn có một lợi điểm khác là nó khích lệ trẻ em nói thay vì cứ giữ thái độ im lặng như một số cha mẹ lo ngại, bởi vì họ thường nghĩ rằng, truyền đạt bằng dấu hiệu sẽ khiến con em mình bị mất cơ hội tập nói. Tuy nhiên, nhiều người trong cộng đồng vẫn không hiểu hệ thống ra hiệu và đâu phải người nào cũng có thể hiểu rõ các em khi chúng sử dụng hệ thống truyền đạt này. Chỉ có những người biết sử dụng hệ thống ấy mới hiểu được mà thôi. Phương pháp truyền đạt này cũng đòi hỏi các em phải học cách sử dụng và phải có khả năng bắt chước người dạy.

2. Hình vẽ

Có một số ký hiệu bằng hình vẽ do máy điện toán tạo ra hiện đang được sử dụng ở Victoria, chẳng hạn như Compic® và PCS/Boardmaker®. Những hình này bao gồm các hình vẽ đơn giản và rõ ràng có công dụng mô tả một số đồ vật, hành động và cảm xúc. Những hình vẽ như vậy có thể được sử dụng vào giai đoạn đầu cho các em cần một hệ thống thật đơn giản và thực tế. Các em chỉ cần học chỉ vào hình vẽ ấy hay cho người khác xem hình vẽ ấy để người khác biết mình muốn gì. Khi đã quen thuộc với những hình vẽ như thế, các em có thể cho những hình vẽ này vào bóp hay sách hình để mang theo mình hầu có thể sử dụng khi cần diễn tả ước muốn của mình. Các em sẽ dần dần gom góp được một số từ hình ảnh để đáp ứng những nhu cầu đặc biệt của mình.

Quý vị có thể kiếm những hình vẽ này trong các nhu liệu điện toán hay trong những tập sách rời. Ai cũng có thể hiểu ngay những hình vẽ này và trẻ em không cần phải học và ghi nhớ những hành động phức tạp như khi sử dụng hệ thống ra hiệu. Trẻ em kém trí thông minh nay đều có thể sử dụng hệ thống hình vẽ đơn giản này để truyền đạt hiệu quả hơn với người khác.

3. Hình Ảnh và Đồ Vật

Trong thế giới trẻ em, hình ảnh đồ vật, hoạt động và người có thể được sử dụng hiệu quả cho các em có chức năng thấp và không biết sử dụng các dấu hiệu hay hình vẽ. Hệ thống hình ảnh thường đòi hỏi trẻ em trước tiên phải tìm được món đồ ở ngoài giống như món đồ trong tấm hình. Các em sẽ hiểu rằng tấm hình tượng trưng cho món đồ đó. Hình ảnh phải đơn giản, rõ ràng và không rắc rối. Sau khi các em đã biết sắp xếp các món đồ cho phù hợp với hình ảnh, ta có thể dạy các em khái niệm phức tạp hơn để có thể sắp xếp hình ảnh với các sinh hoạt hay hành động.

Một khi có thể nhận ra một số hình ảnh, các em có thể tích lũy kho tàng ngữ vựng hình ảnh như phương cách tích lũy kho ngữ vựng hình vẽ. Hình ảnh có thể được sử dụng để giúp các em hiểu lịch trình hay những giai đoạn cần thiết để hoàn tất một công việc. Thí dụ như, trong phòng chơi, ta có thể gắn hình ảnh sinh hoạt trong ngày trên tường. Sau khi chấm dứt một sinh hoạt, các em có thể cất tấm hình mô tả sinh hoạt ấy đi. Cũng tương tự như vậy, khi các em cần phải mặc quần áo, ta có thể gắn những tấm hình ấy trên cửa phòng các em theo đúng thứ tự để các em có thể hiểu được dễ dàng.

Đồ vật cũng có thể được sử dụng theo phương cách tương tự như hình ảnh để giúp trẻ em không biết sử dụng hình ảnh. Đồ vật cũng là phương tiện hữu ích khi cần phải diễn tả lịch trình. Đồ vật có thể được sắp xếp hay gắn lên tường để cho các em biết phải làm gì kế tiếp. Thí dụ như, cây bút sáp có nghĩa là ngồi tại bàn để làm việc, vật kế tiếp là một ống hút nước trái cây để diễn tả rằng các em sẽ được ăn dặm sau khi làm việc.

Hình ảnh và đồ vật có lợi điểm lớn lao là các em có thể nhìn những thứ này bao lâu các em muốn, và có thể nhìn lại những thứ ấy để nhớ lại. Các em sẽ không thể có cơ hội như

vậy nếu được truyền đạt qua hệ thống ra hiệu bằng tay, bởi vì dấu hiệu đó sẽ biến mất sau khi được truyền đạt.

4. Hệ Thống Truyền Đạt Bằng Phương Cách Trao Đổi Hình Ảnh (PECS)

Hệ Thống Truyền Đạt Bằng Phương Cách Trao Đổi Hình Ảnh (PECS) (Frost and Bondy, 1994) cũng là một hệ thống tăng cường để giúp trẻ em truyền đạt. Được phát triển vào đầu thập niên 1990, PECS được sử dụng rộng rãi trong các chương trình giúp đỡ trẻ em ngay khi còn ấu thơ và các chương trình giáo dục để dạy các em biết cách bắt chuyện. Hệ thống này có lợi điểm là nó không đòi hỏi phải sử dụng vật liệu rắc rối hay đắt tiền và có thể được cha mẹ, người chăm sóc và giáo viên sử dụng trong những môi trường khác nhau. Để sử dụng PECS, đầu tiên phải dạy học sinh đổi tẩm hình món đồ mình thích với giáo viên. Giáo viên này lập tức đáp ứng lời yêu cầu ấy. Giáo viên không cần phải nói gì để nhắc nhở học sinh. Một khi học sinh đã thông thạo bước đầu này, giáo viên có thể dạy học sinh biết phân biệt giữa các biểu tượng rồi dạy những câu đơn giản bằng cách kết hợp những biểu tượng này với nhau. Các em cũng có thể học cách bày tỏ ý kiến và trả lời những câu hỏi trực tiếp bằng cách sử dụng những biểu tượng trong hệ thống Compic.

Mỗi trẻ em phải được kiểm tra thật cẩn thận để xem phải sử dụng hệ thống nào cho phù hợp. Hầu hết những trẻ em mắc bệnh tự kỷ không có khả năng bắt chước sớm như những đứa trẻ bình thường, thế nhưng lại có khiếu hơn khi nhận dạng hình ảnh. Vì vậy, hệ thống dựa vào hình ảnh có lẽ phù hợp hơn hệ thống ra hiệu. Rút cục thì chọn lựa hệ thống nào để gia tăng khả năng truyền đạt của trẻ em cũng sẽ phải tùy thuộc vào mức độ nhận thức và khả năng ngôn ngữ cũng như những điểm yếu và điểm mạnh trong sự phát triển của các em ấy.

[Copyright](#) © 2009 [Monash University](#) ABN 12 377 614 012 - [Caution](#) - [Privacy](#) - [CRICOS Provider Number: 00008C](#)

Last updated: 11 February 2008 - Maintained by webmaster@med.monash.edu.au - [Accessibility information](#)